

GYŰJTŐ: GELENCSEI SÁNDOR
GYŰJTÉS IDEJE: 1983

TART.: A BÉRESCSALÁDOK ÉLETE ÉS LAKÁSHELYEZE
(1900-1945 KÖZÖTT)

28 lap

FŐLORDÁNI TITKÁR: GÖLLE - RENTIVÁNPUSZTA

SÁMUTATÓ: XVII.

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

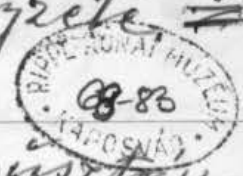
KISKUNHALASI GYÁRA

HELTÁRONA'S

ÁTVEVETVE AZ ~~1~~ NA-69/83-as TÉTELE ALÓL.

19-1682/83
Mápraxi adóktár

Négyes családok elte és lakás helyzete
1900-1945 közt.

Ezen dolgozat kb 7000-ra önéletrajz.

A dolgozat írója Gelsen és Sándor Gada püszta született 1896 júl 8-án Dada pt Tgal-Károly körsegek között van és ma Tsz gazdasági püszta.

Ahogy 1896 júl 8-án születtem, 1897 ápr 24-én Gyölszentiván püsztára költözött apám Gyalogbéra, és többféle szakmai munkát végző ember 40/00 lékkel több javadalmaxissal a többi 7 Gyalogbérémmel.

Ébben a püsztában, akkor három eserepszindelyes lakóház volt 24 család részére három olyan szobában ahol három család lakott öt volt ahol két lakó élt egy szobában. A püsztagazda, és Vincellér egyedül lakott és a mérőcsőz.

Az öregek elbeszélése folytán a múlt század 80-as évi előtt 4-3-2 család lakta a két házat ekkor épült a harmadik ház.

A negyedik lakóház 1908-ban épült ekkor már a felszabadulásig 1-2 család lakta a béresházakat, a törvény értelmében.

Az öregek állítása szerint a szabadságharc idején kb 1870-ig a harmas lakószobában négyen laktak, és a kettős kisebb szobában hárman, és a konyha, kamra két család lakását képerte és így itt szitiváron 1870-ben épült a három gangos bejárati lakás. Ezután a négyes családok lakait három váltotta és kettőt 1. a hármat két családdal laktak, Így egy bejárattal 4. a hármat 5 család lakta, A konyha, és a kamra 4. 5-6 család lakását képerte.

Az új lakóházat ezután nevezték újháznak a régebbit régi háznak, a legregebbit, roszháznak nevezték. Itt minden lakóház ökörszáló, magtár, a felszer eserepszindelyes volt

A két emeletes gabona magtár is szindelyes volt és a három béres disznóól is.

A birkaakol, és a turoakol, és a két eseléd marha istálló zsüppos volt és ezt 4 zsüppos épületet apám gondolta és fatarozta, a eserepes épületeket, és a tetőt a gölle gardaszig konvenciói közművese Hsprüny Győza gondolta és renoválta, az uradalmi kövris méter is német volt Schmieder Antal. A bogmár és a márik két iparos a gölle madalmi m. majorban laktak, a bogmár is Esőri Ferenc. A négy püszta iparos munkáit ezek látták el. Az új épületeket Kaposvárról iparos vállalkozó építette fel, sőt 1903-ban a présházat is ezek.

Az 1908-ban épült a mi lakóházunk mögé a három bejárati nyház egy-egy lakó részre a szoba és a konyha kamra kétlakónak épült. Ezek padlára már három rekeszes volt két két család részre, amely meg is maradt így a felszabadulásig. Így a püsztán 4 lakóház volt és 1912-ben intéző lakait építettek három szobás és önkényes fürdő szobával.

Ahogy az intéző beköltözött a püsztára, úgy megkezdődött a család váltás. Nem tudom azt, hogy a Kozári intéző milyen alaptermészetű ember volt, azonban nem maradtak többé a családok.

Az azonban az I. ö világháború elejétől egyes családok kapott felmentést a hadkötelezettség alól élelmiszer termelésre.

Ez is bekötötte a béresket kb 1924-ig, és ekkor kezdődött innét a tömeges elvándorlás. Meg kell jegyezni azt, hogy innét a családok mind a sajátjukba költöztek Sombórára, Pösmögölle, Donó, Nagybékésre a saját házukba.

Házast szántót, rítet, szőlőt vettek és kispárasztók lettek, és a fahűtőszellőreknél módosabbak lettek. Tombóváron jórésben a vesztre mentek munkát vállalni, amivel a veszt még sok embert foglalkoztatott. Itt a vezető állásban akkor szidók voltak mint értelmiségiek.

A szűrés eljén még a minisztelenek a helyek kedése az úradalmakban volt, amivel a lakás és a mindennapi ellátás birtosítva volt, és kis kézpénz is esppent, mert a lakáshelyzet akkor nyomorúságos volt. Nem is szólv a maihoz képest.

A hármas, és a kettős családok ért megszokták és amikor ez megváltozott, akkor ért hiányolták.

En 16 éves korig laktam mint három családdal egy szobában, és a népersaladók külön álló emberek egymás szemelátára zajlott le, úgy, hogy itt született élt és halt meg.

Itt az emlékezetem szerint a 17 év alatt 11 csecsemő született, és emlékezetem szerint 1901 től 5 csecsemő halál volt és egy felnőtt férfilegény halt meg, és három asszony, 7 csecsemő született ez idő alatt, úgy, hogy amikor vajúdott aranya, akkor ez idő alatt mindenkinek el kellett hagyni a lakást, és később pedig a másik szoba lakóhoz kellett menni.

Két esetben megtörtént, hogy este 10 óráig nem történt meg a szülés, és ekkor haza mentünk lefeküdni és hallottuk a vajúdo asszony jajgatását nyöszörögését és egyszer csak később arújszülött sírását.

En akkor 9 éves voltam, és szintén hiába akarták bemagolni, hogy a kishabít a gölye hozta, mert ilyen hasonló szülés kétszer történt nálunk.

A haldokló öregasszony haldokló nyöszörögését is kétszer hallottuk. A meghalt öregek halotti öltöztetésekor a gyerekeknek kellett menni a lakásból.

A halottak ravatalozóira a lakószobákban tartották és a ravatallal együtt laktunk 2 nap, 2 éjjel és csak a harmadik nap volt a temetés.

A koporsót és a fejét az úradalom adta ingyen mert az úradalom bognár készítette el és lovas kocsihozta Gyölliről, és az a kocsi vitte el a göllei temetőbe és a halotti szertartást a temetőkapuban tartották és kézben vitték a sírhoz.

A secesemő koporsót kézben hozták Gyölliről, és kézben vitték a sírhoz.

Volt olyan felmért hulla, hogy a két 24 óra alatt már szelvének indult és a halott fakadékok sepegett alá.

Ilyen volt a család-születés és halál.

A házasülendő legény, ha vidékről hozott lányt feleségül, annak az úradalom 1-2 lovas kocsit adott és ezt csak munka-szüneti vasárnap történhetett meg.

A házasülendő helybéliek általában Gyöllire esküvőre és onnét általában hazáig.

Ilyen alkalomra a jegyzőiroda nyitva állt és az egyházi hivatal vasár és ünnepnapon is.

A házasúgri egyeztetés a lakodalmaszt a közös lakásban tartották, erre az alkalomra kiírították.

Az evő erkőzőket és az edényeket is a lakodalmasztán hozták. Emlékezetem szerint három esetben fordult elő, hogy az egy szobában lakó fiatalok házasodtak össze.

A mixerheteket nyáron a pelyvákünyhóban és hűvös időben, az ököristalóban vagy a család-istalóban a pihenő éjszón töltötték le.

Ilyen alkalomkor a legények és a kamaszfiúk elmentek halgatózni, és észrevétlenül belopóztak és márnapi már a püsztein mindenké tudta, hogy hogyan rajlott le az új házasok érintkezése.

Mind egyik istalóban volt egy üveg sörveget a hété.

béres használt a béres-hatásig abban állt, hogy egyhétig sorjában ott kellett aludni az ágyon jószág felügyelet részére, és ért az ágyat engedte át a hétésbéres az újházasoknak, és ide jó alkalom volt belépőni a hallgatókhoz, akik is másnap már volt arról mere is mindent tudta az érintkezőit.

Béresek mint közöslakók élete

A bérescsaládok általában jól megdaktak egymásközt, és megbeszéltek egymást úgy hogy ha elköltözött egyik, másik, akkor ezeket egy bűmit vettek egymástól és megcsókolták egymást is egyesek sírtak.

Többek között akadnak összeférhetetlen természetűek is, veszekedő és civakodó természetű is. Az ilyen erőszakkal előhívta a veszekedőit és ott van a csarkodott.

Volt egyszerben egy gyermektelen házaspár és az anyámra is durván belekötött, és a csarkodott anyáma, Anyám sírt mert nem akart veszekedni és amikor apám este haza jött, kérdezte anyám anyától, hogy mi a baja. Ő közölte, hogy a kanász Freszka néni ok nélkül megstámolta.

Apám szőnélkül oda ment az ajtó mellé akartott röviznyelű kanász ostort, amely a kanász férjé-e volt és marokra fogta és párszor az asszony hátához verte, amelyet a kanász csak szőnélkül néret, én meg a testvéreim a heverő ágyon ülve néztük és sírtünk mert az asszony nagyon sívalkodott.

Másnap a püsztagarcka kilakoltatta onnét azokat és ide onnét csere módon jött másik lakó.

A püsztagarcka apáimnak szemérményit tett

apáimnak, hogy miért verte meg az asszony
szónyt. Hat garda is csak nem állok össze
veszekedni ezzel a férhetetlen asszonnal mert
aki össze állt vele annak a szemé köze öntötte
a kausóvízbe.

A püsztagarda itt a bíró szerepét töltötte be
és ma nap áttelapította már ilyen ügyben a
harmadik helyre, amelyik ket év alatt már
a harmadik helyre volt, és a következő február
én felmondtak nekik és apr 24 én el kellett nekik
költözniömet teljesen.

A helyére Müller Titván gyaloqbírókat lakat-
tak be aki 7 évig lakott itt.

Másra nem is emlékszem jól megvoltunk
itt a másik lakókkal együtt. Mindenki

A lakodalomra az egész püszta népe hivata-
los volt és a temetőre aki csak tehette minden-
ki elkísérte a temetőbe.

Jehát becsülték egymást és seprítették, azon-
ban ez nem vonatkozott mindenkire mert
akadtak összeférhetetlenek és ravaszok is
és irigy bosszú állók, és veszekedők, akik min-
den ok nélkül előhívták a veszekedést. Az ottani
püsztagarda, aki tárgyilagosan igazságot sze-
togatott és ha ilyen egyéneknek nem adott igaz-
ságot, akkor az ilyen egyének a febr 24-iki szöklitár-
alkalmával tovább megy, ahol újból kezdte az ösz-
szeférhetlenséget. Egyszerű tanulatlan műve-
letlen emberek voltak a régi uradalmi béresek.
A szerencse elérése egyes béres embert ellibakko-
dottá és büszkévé tette.

Volt 1903-ban egy gyermektelen rekkes béres
Végh Titván, aki a dombóvári szőlőhegyről
költözött ide ahol gardalakodott, és onnantól még

kit szalmakos méhét is hozott és errefelé búska volt. A méhkasokat a konyhakert sáncába behelyezve elvándorolt hivatkozott a nagy családi béresek közt.

A téli füstölt szalonnát nésonára még a nyáreleji is hozotta, és amikor a többi béresek közt nésonázott, akkor a pártokás szalonna darabkát kitarította és a bügyli búska xsebkéssel nyiszkolta és mondta, jól élünk is még nyáron is téli szalonnát nésonázunk. (erre mondta neki a Pannics Ferenc béres.

- Ferenc bácsi legyen szíves adja ide nekem azt a szalonna darabkát, majd vissza adom

-: Minek adjam oda?

-: Adja csak ide majd oda dörzsölöm a fenekemhez, aztán vissza adom, mert hiszen már harmadszor hozta magával azt a pártokás szalonna darabkát.

-: mondta, Mit ne néznék a szemek közé vaig-naim azt a szalonnát.

Még a jobb táplálkozásra is elbizakodott egyes béres ember, különböző alkalom alatt.

Égy évig lakott Szentivánban akkor visszament a szőlőhegyi otthonába.

Más emberi kilengésekre nem emlékszem, mint a kovács Freska néni esetére akit az évi költörködés alkalmával elbocsátottak és helyette Forró Antal bácsi lett a kovács. Zimányból jött ide 1962 ápr 24-én. En más kilengésre nem is emlékszem. A béres családok jól megkapták egymással. Ha valakinek asszony megbetegedett akkor apolták segítették és családjának ételfőzők, és tisztelték becsülték egymást és az eljegyzés az egész városra népet meghívták és a halottaikat aki csak tehette a temetőbe kikísérte.

A szegényebb nagy családnú béresék a hű és
elbizakodott embereket nem tűrték, kőözték.

A nagyobb családnú béresék a gyermekeiket
nem adhatták meg azt amelyet a kisebb családok
megadtak, a ruházatban sem, és az élelmere
terén sem pláne akkor, ha ott az ország nem
volt élelmestalpraesett nő.

Az ilyen nagyobb családok akkor vergődtek a
zöldápra, amikor már a gyerekek nőttek, dol-
goztak kerestek, napszámba jártak és a serdülő
fiúk már felkonvencióba beszegődtek a
gardaságba.

Az ilyen élénk család már a szomszéd faluban
hársat földet, szőlőt, rételtettek és az öregek
már a sajátjukba költöztek.

A népszokások a béreseknél.

A népszokások a család püsztan is lehetőleg
meglettek tartva, úgy nézi mint vallási alapon

Az iradalmi püsztákon a katolikus vallás volt
az iralkodó amivel itt mindenütt a katolikus
sok voltak túlsúlyban.

A naptári év egyes napjai és szokásai iram-
adó volt a münké. A péntek, a 13ika húsvénapja
fajdalmas péntek, nagy péntek, hamvakószemke
húshagyó kedd. Szt györgy napja, apr 24, Mátya's III/24
pünkösd, nagyasszony, kisasszony, szt Mihály, IX 29.
advent, karácsony, újév, három királyok. Stb
Ezekhez a napokhoz fűződő népszokásokat úgy-
tartották meg mint a falu népei amely a népszok-
ásokat és a kath vallást illeti. ezek arrol a hű-
lőmséggel, hogy nem a saját földjein is az épület
helyén éltek. A hitbizományi iradalmak is ezeken
re nagy tekintettel voltak.

Az úrnakalmi béresék általában katolikus val-
 lasosak voltak és a templom járást is gyakorolták
 Egyes béresasszonyok évente kegyhek járást végez-
 tek a közei kegyhelyekre, iskeresztelkedtek, bérmelek-
 tak, és egyházi temetőbe metésel temetkeztek.

Megkell hagyni, hogy voltak szepszámnal olyanok
 is akik soha nem jártak templomba.

Ha egy református vallású beköltözött a püsztára
 akkor annak teljesen megszakadt a vallási kapcsola-
 lata, és ha ilyen továbbra is a püsztán maradt
 akkor az is katolikus irányzatú lett és a gyermekeit
 katolikusokkal házasodtak össze

Gyölleről több vallási irányadó volt, mert ide köl-
 töztek zsidók, református iparosok és evangélisták és
 ide jött a központjukból vallási vezető szertartást
 végzni és a közei püszták hitversorai ide el-
 jöttek néha istentiszteletre.

Gyölleszentivánról és a másik három püsztaról
 Attalára, és Gyöllebe jártak misére.

Szentivánon az aki nem tudott ide járadni a
 misehallgatására, az a püszta melletti útszéli ke-
 reszthex ment imádkozni, a nagy ünnepeken
 pl az öregek, és gyengekedő betegek.

A vallás mellett a népi babona éppen úgy
 virult mint a falun, és a hiedelem éppen úgy meg
 volt a püszták népében mint a falusiakban.

A házaló cigányok, és a kéregető koldúrok nagy
 számmal jártak a püsztákat.

A hártya vetők, és a szerencse jósok is és az istó-
 riások is házaláltak, ének, és krónikás nyomdai la-
 pokat árúsítottak. Mondták is ezek a század elején,
 hogy egy zolákoni püsztán ezeknek jobb bevételük
 volt mint egy református községben amint mondták
 hogy a reformátusok még az udvarba sem engedték őket

Abban az időben a házalók közt voltak mesefüzet árúsítók akik pár fillért árúsítottak a mesés tartalmú füzeteket amelyek betyár-
varázs, történelmi, szerelmi és tragikus eseteket is tartalmaztak, és ezeket a fordóesti öre-
jöveteleken olvasták fel.

Ezeket a varázsműveket is valóra hitte a jámbor nép mondván, "Igaz volt mert benne van a füzetben, és ha nem történt volna meg akkor nem írták volna a könyvbe."

A házalók voltak, órások, akik óráit is a helyszínen javították és árúsították. Ezek Olasz nyelven beszélték.

Ablakos, orvosi gyógyszeresek, és kocsi- és szalócskóval felszerelt zsidók. Székes schvábok, akik hitton hozták a gyékényt és bekötötték a lyukas-
ségeket. A balaton mellől kocsival hozták az

olyhatlan meszt "Heszerek" jöttek még. Tengeri jósok és kártyavetők, "klünypások", akik saját készítésű facipót árúsítottak, ezek schvábok voltak és nagy hosszú füében árulták a klünypát. Olasz falikép árúsítók, ezek az elhasznált faliképhegyet újat helyeztek a keretbe.

Székszárd vidékéről örölt paprika árúsítók is jöttek. Az örölt paprikát ezek 1-2-1/2 decis bado-
mérmetekkel mérték.

Amivel messze volt az üzlet, és a város fal-
án, hát a püszke népének, így hát helybe jött a kü-
lönféle eladó, javító, sőt még leveles dohány á-
rúsítók is jöttek. Igén sok volt akkor is a család-
és munka kerülő,

Itt is emlékszem, hogy 1905 nyarán két fiatal em-
ber akik napközben a fa árnyékában heverésztek és este felülükön mar a mező munkájáról har-
sítottak, akkor hazatértek a két nőharc és beszélték

sőt az egyik kiváltta. Vegyének balhárító-
sért. Hát amivel ott abban az időben sok volt
a balha vették is mert az egyik egy zacskóból
mért egy régi rozsdás evőkanállal, két krajcár
ért adott egy kanállal pörpörve, és akkor ez
négy fillér volt. Az egyik asszony, kérte
-: Hát most hogyan kerüljek, mondta neki
-: Hát fogják meg azt a balhát és kiűtik
a szemébe, és ettől megvákül a balha is to-
vább nem lát emi és ehentel az a balha
-: Hallja hiszen ha megfogják azt a balhát,
akkor már meg is öljék. • mondta
-: No látod, ha már megölik az még birtorak

Az árusított balhapor, régi kőháló, porlado-
téglat porrá törték is azt árusították, a munká-
kerülő városi fiatalok, hogy piunt szerettek a
szemmiest. Abban az időben háraltak az éneklő
koldúok, akik behínyt szemmel már a hákö-
zelében nagyhangon énekeltek, a saját szerkesz-
telle vallásos éneket.

Sok volna mind felsorolni hogy akkor mennyi
ingyen élő színpadok a jámbor olgyozó né-
pet amelyet a kitháború vége volt véget.

Az egyik püsztin a köröskönyvün zörgést hallott
az egyik bíróember, is erre felkelt az éjjeli szigból
és bejött a könyvbe is ott látott egy embert is azt
kiszertnek képzelté is megszólította a kiseret nyelvén
-: Minden jöttél libok az irat díszije háromszor

Az vissza felelt neki, és mondván
-: Díszimün, csak lehetne.
-: Hát mi a kívánsága?
-: Az, hogy segítse fel ezt a szákot. Mánnap reggel
látak, hogy a kímény botkötőt, a füstöltkís elveszt
is erre mondta az ember, hogy én láttam itt.!

egy embert, is még en sehitetlen fel a vállára a
törzsüket amilyen valószínű a hisok voltak
Haban az időben sok volt a dologkerülő ravasz-
vétség akik kihasználta az iskolázatlan nain-
uberek hiszékenységét.

A biresasszonyok igen babonások voltak amelyet
a ravasz kolompárasasszonyok használtak ki legjobban
A biresasszonyok otthon rostát is forgattak is mond-
ták háromszor, Szentpéter is szentpál fordítsd meg
rostát, Ezt jöslatra is használták.

A biresasszonyok közt voltak szemvizkészítők is
vaseöntőasszonyok, Lúca napi köszöntők ketyolások
is voltak a püsztai gyerekek végértik.

A betlehemesek, három királyok, és a pünkösdölések
falvakból indultak ki, mert a hozzávalóerközöket
ők állították ki, is imit indították a szereplésre, a püsz-
takra is. Az újévi, karácsonyi, újévi köszöntőket, a hely-
i cseléd gyerekek végértik.

A felsorolt népszokások, a püsztaikon is megtartottak
A halottak estéjén gyertyát gyújtottak a halottak em-
kére, minden püsztai nép. A böjtöléseket is megtartottak
ik adventben nagyböjtben, is pénteki napokon
ihamorsit, is keményünteit nem végértik.

Volt olyan idős biresasszony, hogy a pénteki napon
pészévben böjtölt tartott, mint húsvétheti napot.
népszokások szerint a pénteki napon nem illtettek kot-
tyúkot keltetésre, és a szopós malacokat, esikókat, bor-
úkat nem választották el a szopástól pénteki napon
sőt a szopós kisgyerekeket sem.

A biresasszonyok és a táplálkozás.

Az évi kenyér és a finomliszt birtosítva volt egész-
évre, és a bürkonya, konyhakerti termék is, mert erők
bőven megtartották a kertekben, és a bürkonyaföldön.

A takarmány répa, burgonya, kukorica, szilva
 a takarmány felék bőven megtermelték a konvenciósjá-
 rúlék földön. A jószág tartásában tarthatott minden bires
 1. tehent, 1 nőrendiket - 1 anyakocát 6 műdövel és
 baromfi tartás szabadon járható tyúkot, csirkét kacát
 libát nem. A tej, és tejtermék a fejési időben volt

Hiedelmek

A hiedelmeknek és az elképzeléseknek, a természet
 fölötti hiszékenységeknek nagy talaja volt.

A harajarólélek, a láthatatlan szellemek, a lélek
 a boszorkányok, és egyéb a levegőben szállgató ki-
 sértetek, nagy beszéd témái voltak a béresok között.
 Minden látható tolvajt kísértetnek képzettek,
 és könnyű prédája volt a tolvaj cigányoknak.

A béresok nyoma és a táplálkozás.

Az akkori viszonyokhoz képest elégséges volt az ügyes
 háziasszony kezével a népi táplálkozás

A béresoknál is az első étel a leves volt amelyből
 többféle változatossáig készült, A rántott leves volt
 az első amelyet a kisgyerekeknek, és a betegeknek is
 rendelték az orvos.

Azt kell mondani, hogy a béresok népi táplálkozása
 jobb volt mint a falusi nép-é, bizonyos fokig.

Az évi kenyér, és a finomliszt biztosítva volt
 és a konyhakerti termék a burgonya szükséglet is
 megtermelt. A jószág tartás is engedve volt és eh-
 hex a takarmány szükséglet is a konvenciósjá-
 rúléken bőven megvoltak.

A jószág tartásában tarthatott minden bires
 1. tehent 1 nőrendiket 1 anyakocát 6 nőren-
 dikkel is baromfi tyúkot, kacát, csirkéket
 szabadon, libát nem. Tejtermék a fejési időben

megvolt, és egyes béres család meggyezett abban, hogy kölcsönösen a marha elleni idejére hiszegetik egymait tejtermékekkel és ez igen szép hasznos akció volt mert így nem érezték hiányt az elleni idején sem, mert a gyermekek és az öregek ezt nagyon hiányolták volna. Volt olyan szegény nagyszalád, hogy nem volt fejőstehene, vagy elbén hüllött, az ilyen családok kaptak hiszegetés képpen a máriktól. Azonban ezt csak a jószívűek tették.

A béreskonyhára, a húsféle termetek a saját termelésből lett fedezve. Így, hogy rendszeren vágta baromfit csirkét, tyúkot, őzrel kassát hirt hízott állapotban, és tavasszal az anyakassákat tömpék és hirlakra vágta. Tyúkféléket egész évben is tél elején egyesek előre növendék sülötöt vágta ezt csak egyesek, azonban karácsonyra minden béres család rendszeren vágott egész évre való hízott sertét, és a zsír és a füstölt húsféle május ipelig volt. Azok, akik előre vágta sertét a télelejen azok januárban vágta az évi rendszer tartóvágnak szükségletet. Így a béreskonyha az önellátás folytán biztosítva volt, és amint említettük jobb volt egyes falusi évnél.

A piarista gazdák a kényesre vágási állat húsát ingyen kiadta és osztotta a családok közt, pl. ökör, göboly, birka, juh, és a sertés húsát. A kerge birkákat mind a béresék kapták, ingyen gyimölét az intéző és a tisztartó kert felhagyatottan aron adták a béreseknek, és szűret alkalommal az iradalmi szőlőtől, a béresék oleion vehettek szőlőt és mustot. Karácsonyra hűvitra, búcsúra minden egyes béres 1 liter bort kapott ajándékba és takarodáskor a nehéz munka idejére fél liter.

botot kaptak a nehézmunka végére céljából.
Az itt felsorolt keverményeket a bérlogarada-
ságok semmit nem adtak meg.

Ékek szerint az egyszerű bérestanyha történetéről
Gölleszentiván püsztan érdemes említést teszi.
Kompha

Így mint másutt itt is az előétel, a leves fele.

A húslésben nagy darabokban főrték bele a húsokat
is az egész tisztított baromfit. tyúkot a bezöldós éperett
lébe 1-2 egész krumpfit petrezselyem és sárgarépa gyö-
keret, söt, fűszert. A megfőtt húst kivesszik és felaprít-
va párolt rizsbe darabolják vagy az egész fűt
tyúkot sütőben pirosra pirítják, is mint persenyét
savanyúsággal fogyasztják.

Ha a levebbe főtt húst felaprították, akkor ezt
mártás félel felaprítva adagolták.

A leszűrt levesbe metélt vagy más fele tisztával
főrték be. A más hitköznapi levesekbe tésztát vagy
a krumpfli levebbe hagymás paprika szírt pirítottak
bableves, is úgy rizsleves, borsóleves, négyen úgy
zöldsejtlevesbe, tejfölös habarékot, sóskaleves, ahura-
és egyéb gyümölcslevesekbe, meggyleves, is úgy
hajdinal leves, is A gulyáslevesbe aprított húst fűszert
és erős csüves paprikát, és aprított krumpfit. is is a
gulyásleves egytál éteknek is szerepelt, intő éteknek
valamilyen sült tésztával volt.

A bableveset úgy is készítették, hogy a megfőtt babot
leszűrték és a leve lett metélt tisztával a leves, és a leszűrt
babot főzeléknek bele rántva. A tejeslevesbe lisztes ha-
barékot tettek és össze főrték levestisztával. rizsleves,
és a hajdinal leves is így készült.

A krumpfli leves gyakran úgy készült, hogy a főtt hámozott
krumpfit leszűrték a leve lett a levestisztával, metélt leves
a leszűrt krumpfit megtörve hagymás szírt, vagy

tejfölöszirot öntörték rá és ez lett a krumpliasterez
Ifjúsitasterez, a lisztet piritották, és forrózsirossal leöntöt-
ték és vízzel és ert morzsalikosra melegítették.

úgyan így a schmarnit csak ebbe tejis cükros habaré-
ket melegítettek, és ez is morzsalikos lisztes étel volt.

Az erdebe csipetke vagy metiltésztát tettek.

Az isterez feléket gyümölcsrel levelek fogyasztják

A főtt vagy sült hússokhoz mártás feléket paraciasom
tejesmártás, vagy gyümölcsmártást adtak.

A csöve, gyengekükoricát is agüstitis, szeptemberben
sütve vagy főve fogyasztották. Gajrica.

Ért szelített krumplival, búraliszttel vagy kukorica
liszttel örsre főve ki szaggatták és tejfölöszirossal megön-
tözve ki szaggatva fogyasztották, jól örsre piritva búra
vagy kukoricás gajrica néven, jó étel volt

Ha nem szaggatták ki, hanem sikerétalban szétarjom-
kodva az erotal közepire tette a tetejét tejfölöszirossal
vagy hagymiszsirossal megöntözve. A főzőstálból mindenki
maga szakított ki egy kanállal és ették. Gödölle.

úgyan az csak kása felével főrték örsre, rizs, hajdi-
na, kukorica kása, örsre főve, úgy fogyasztották mint
a penypöt, és babot is főrték bele ez volt a habelődölle

Ért sok úrikonyha is főtte. Kása felék is voltak
és úborokot salkaitait, savanyúszignak ették.

Gulyás levelek, leal, krumpli és egyéb bele tettel egytal
ételkeint is használták, kása, birka, marha, sertés hússal
Kaporsta felékből is főrték edes, savanyú, főreléket hússal
berántva, készült. Gombait is használták sütve, főve
párolva, amely gyűjthető volt a püstitán csibe csiperka
giva és egyéb gombáik illt gombaméregesit soha
nem hallottam. Tejesvántotta, hejában főtt tejes, és szalonna's
tepetős tejesvántotta gyakori volt. A kifőtt tészták
metilt vagy csüszra, abakban a hintelék túros, mákos, diós
lekváros, darás jó elkészítéssel jó volt

Sülttészták.

A leggyakoribb sülttészta a gyúrt pogácsra a- mely apróra volt szaggatva.

Éz többféle öszetételből állt, zsírral, vajjal, túró- val főttkrumpli, tejjel, édesmilkpóráttal, tepertő- vel, hájjal, stb. Éz több napra is üto itelként és a tarisznyapogácsra is volt szokásra.

Sós pogácsa, ezt sival vízzel és örötpaprikával öszre gyúrták és 15-20 centi lapokra szelése lapokra elsodort és tep siben és a kemence fenekein sült- tük meg és egy napig kemény, ezután szivós állapot- ban napokig eltartott.

Palacsinta, túros, mákos lekváros, goixesen töltötték, és ez ma is gyakori itelfile. Prósza, Ruzsa vagy kukorica lisztből tejjel habarcsot ke- verték és a habarcsba tettek darált tepertőt, vagy főttkrumplit, túrot, mákot, vagy sült édeskáposztát. Tepertőt, stb. és frissen fogyasztották. Fánk,

zírban kizaggatott élesztős tésztát forrózírban sütték ki, élesztő nélkül a lvestésztát vékonyra sodorra, és késsel darabokra szabdakva forró- zírban kisü~~t~~tötték frissen fogyasztva.

forrástánk néven készült. A többi felső- volt, pogácsa, prósza, palacsinta, és készült élesztővel, és ez vastagabb állapotban, mint éagy sülttésztát fogyasztották, és kelt pogácsa, kelt pal- acsinta, kelt prósza hozzáire kelt néven neve- zték. A mákos kalács, diós, vagy esokis, is volt készitve a püsztai konfján, és a likas kalács úgy mint falán, Rétesek, Túros, mákos, diós, káposztás, nyújtókrétes Keltkrétes élesztővel készült. A kevert gyúrt és szagga- tott sütemények áll csak 1912 után jöttek divatra akkor ezek is eljegyzési, lakodalmai, bűcsői al- kalmakkor lettek használatba jönni.

Gyerekek elte
lakomái

A beresek is tartották, keresztelőlakomát pa-
szita néven, eljegyzési, és házassági lakomá-
kat, bűnszűnő lakomát itt mindig tartás, bár a
göllei évi bűnszűnő tartották, és sertésragasztor
disznótörös vacsorát. Ezeket a nagy család-
ok, a sokgyerekek mellett nem tudták tartani
csak a 1-2-3-4 gyermekes családok tartották
be, és emellett több gyermekes családok, csak
néhány tarthatták be, ugyan úgy az évi nagy-
imnemek lakomáit is csak szegényesen aronban
megkell jegyezni hogy a berekonyha az akkori
viszonyokhoz kielégítő volt.

A kithaború alatt, és az erdő kövötpár év alatt
a városi rokonok szívesen jöttek vendégségbe a
püsti rokonokhoz mert az úgy nevezett esem-
észem emberek itt jól megtöltötték az ünnepeket

Alkalmi és imnepsi ételek beresháznál

Itt is mint a falvakban a nagyimnepeken
igyekeztek imnepsi ételeket készíteni. pl húsvét
pünköszt karácsony, az évi falubűnszűnő.
az első húsvétes, rékongméllettel, mártás file
apró főtt hússal, párolt rizs, vagy hajdinakéreg
zöldség levél aprítva, és pörköthússal, sült hús
vagy rántott hús savanyúval, utána rétes,
vagy fánk, végül kalács, mákos vagy diós.

Az eljegyzési vagy a lakodalmi menü is
ugyan az bérmai és vagy keresztelőlakoma
is ugyan az. A disznótörös vacsora.

húsvétes, húserkaposzta, sült kalbács és ka-
rás húska süte, sült pecsenye hús, fánk vagy
hajaspogácsa, bor ital. Tehát a bereshá-
zak is tartották imnepsi lakomákat.

A hagyományos népszokásokat is az estösszejöve-
teleket a béresék is megtartották, pl a fondeste-
ket, a téli társasági beszélgetéseket, felolvasásokat
és mese estét is tartották a téli este 9-10 óráig.

Az aranyok fontak, a férfiak pipázgattak, vagy
faragtak, fűnyártak, citereztek, nőtárltak zenélés
körben. Az iskolás gyerekek felolvasnak, az istórias
füzetekből, krónikai lapokból.

A felolvasásokat leginkább az iskolás olivások vége-
zték mert az idősebbeknek nem olvastak értelmesen
szótagokra, és kihagytak, vagy félre olvassa mást ol-
vastak bele amenny nem volt benne.

Égy en e sorok írója gyakori felolvasó voltam ^{is azok}
akik folyékonyan tudtak felolvasni.

Az idősebb hallgatók minden felolvasott mesét való-
ra hitték még a varázsmeséket is mondván:

... ez való igaz volt mert benne van a könyvben
mert ha nem lett volna igaz, akkor nem tettek
volna bele. Leginkább három fiú volt a felolvasó
én, e sorok írója Radó Sándor püsztagaroda fia
Szijártó Feri a szekeresbéres fia.

A mesetartalmából a bajba jutottakat sajnálták,
a hőst nagy rivalgással fogadták, a szereposztás
kimenne teleket nagy rivalgással fogadták.

A felolvasó diákokat nagyon kihasználták úgy,
hogy a felolvasás körben elaludtam, és a másik is
Itt a zenélés körben népdalokat daloltak.

Égyházi és istórias legendákat énekelték és mese-
ltek, és a kegyhelyeken való járáskor is több esetről is
az úton való járáskor történet esetről, és a kegyhelye-
ken lévő sokféle gyűlévés népségről.

A győntató barátról szóló eset. Égy falusi öregnéni
amikor odaérkezett a győntató zombella elé, akkor a
nála lévő kék kosarát nem vitte be a győntatóba ^{hátsó}

a kérikosarát a falusi néni feltette a gyöntárs
zombella tetejére amelynek nem volt teteje és amely-
ben a néni úti élelme volt egy bögre tejfölös ubor-
ka saláta is. A barát jött ki tejfölös reverendával
és rávált a néniire, mondván

—: Mit csinált maga itt? veim marha!

Sokféle egyszerű népség volt ilyenkor a kegyhe-
lyen, a házaló istóriások, énekesek, és a cigányok is.
és a sok kiregető nyomorék boldúsoka is, úgy, hogy
a vallásos iáhitaton kívül sok nevetni való es-
et is akadt bőven.

Az esti összejövetelen sokszor elmondták, hogy
hazjövot látták Acsa községnél kis vízesások mellett
milyen nagy fejkaportákat láttak.

Az este minden jelentéktelen dolog szóba jött.
Amese tartalmán örültek szitkozódtak, és könnyeztek
úgy, hogy a kultúr ember részére sem lett volna ^únaalmas
A kedvelt téma volt az istórias legenda's énekek
Az ilyen istóriasok a kalvinista községekbe nem is men-
tek mert a füzeteiket nem vették. Az istóriasok az or-
szágban történet eseményeket is röplapra nyomtatták
és házaltak vele, Éreket a püszta'snépei is vették.

Amyam is megvette 1-2 krajcárért dob-ját és ezt is felolvastam
tam az esti összejöveteleken.

Ilyen volt a püsztai napi kultúra a század elején.

A higiénia.

Itt a higiénieről, és annak a betartásáról lehetne
sokat beszélni, részben azért is mert nem is volt
lehetőség tisztább rendtartásról

A család asszonyok egy részébe nem is nevelték bele
szelhető korban a higiénia't.

A bérsek egyes emberei évenként gyakran váltak
törtatták a helyüket és a lakószobát 3 családdal

a konyhatás-b eválad és a kamrát is.

Ha az 5-6 gyerekes házasság, ha hanyag volt, akkor a másik lakó érte a szagát, a három esztendő szobában, ha volt niha 2-3 esztendő, és megvárta, míg egyeseknél az öreg beteg szülők, akik, itt is haltak meg, erre ráadásul a rugó legyromlás fokozta a bacilust, amivel a gyermek szobában át is telelték.

Volt az egyik biresember aki, illendően puffogtatott. A másik esztendő, az asszony volt a puffogtató. Mi hit évig laktunk egy családdal aki soha hanyagosan nem szellőzött hanem hangtalanul és olyan erővel gázt erőgetett hogy aki beszivta hát kábító volt. Farkas István báni, aki 1969-beli és 1915-ben halt meg rák betegségben a múlt évi dolgot szerint. A földes szobát minden szombaton felsikálták a szobát és a konyhat.

Ha egyik biresasszony, ha a kisgyermek a földre szükségelt, akkor az anyja a kancsától viretöntöttrá és a lábával elsikálta az hegett, hogy egy szemétdapitón kiritte volna. A szaga ottmaradt.

Ahogy a szobában 20-25 egyen aludt éjszaka is félóra kiint hallatszott a végül morgás.

Ha egyik öregnéni meg fél éven át alá vizelt. amikor meghalt.

Ha egyik biresember lehetete volt szagos, amikor este készülődtés volt a lefekvéshez akkor egy es hanyag felvett nemirészeit is láttuk és mireink gyerekekre mélyhatait gyakorolt, és mi gyerekek egymás közt, hogy kitől mit láttunk. meséltük.

A főt ételben gyakori volt hogy döglött légy volt benne, és ezt megszokta a jövep kidobta is evett tovább. A szobában macska a hársó ágyon aludt és az ágyak alá vécézett, vizelt.

Már említés volt arról, hogy milyen férjek támpéz-
tak a béresháznál. Hári egér nem volt, mert a
macskák elfogdoszták.

Amivel az alsó fehermennükendő viszonyból volt.
hát minden háziasszony havonta tartott párlo-
nagymosást és hamulúggal forrásták párlo-
sajtár-dezében a ruhát lecsapolták és padszéken
lapockaival és a ruhát padszéken tisztára verték
a ruhát, ezt a verőt mosólapockának nevezték

Így szappan nélkül hamulúggal szép fehér-
szon ruhát nyerték és szarítva elrakták a ruhái
ládába. A többi fiókos ládát nevezték Schüblade
"Schüblat"nak. Ilyen volt a béres élet hígeméje

Azonban voltak olyan ügyes, szorgalmas béres-
asszonyok, hogy eléggő megállták a helyüket
és tisztán tartották a családjukat és önmagát

A béresek népességmozgalma.

A béresek népességmozgalma majdnem egyöntetű
az 1912-1940 évek közt mutatott némi változást
amikor már a vasútfejlesztése több embert
foglalkoztatta. a Kaposvár, Dombóvár vidékén

A nevezett vidéken az úradalmi béreslegény
feleségül béreslányt vett feleségül.

Béreslányt ritkán vett el falusi zsellér fiú
ugyan úgy zsellérlányt béresfiú ritkán kapott meg

Itt felsorolok egy béresnévi listát amelyben a
német névűnek magyarlány lett a felesége
és még több béres magyart, akinek német névű lett a
felesége, a török, és a szlav embernek, asszonyoknak
akiknek össze- viszra emlékeztetiségű az életpár-
ja. Az elköltözködéssel voltak olyan úradalmi ese-
lédek, hogy egy-két évben változtatta a helyét és
az ilyen öregnapjaira béres maradt

Az a híresember, aki többévig egy helyben maradt az ilyen öregnapjaira az elköltözött a közele faluba, városba a saját otthonába.

A gyakori költöző híreszek nagy kellemetlenséget okoztak a híres lakótársaknak, mert az ideköltözés kor hoztak kartékony parazita fűgékkel és a már ottlakók heteken, hónapokon át írtották, poloskát a lakásbűtoraiiban, és esőtámpokat a komoly bűtorokiban, amelyet forrázással, és petróleumos öntözéssel írtottak, volt olyan asszony, hogy fejétét is hordott és terjesztett, és ezt is petróleumos keféssel írtottak. A legyek a helyben tenyészték ki, és ezeket az ereszalatt röpködő fészek írtották, és a lakásokban felállított ivégléggfogó. Egerek a lakásban nem voltak mert a macskák őrre fogdosták őket.

Tehát a hangyák hozták a fűgékkel, és az egyes házi híres asszonyok ki írtották annig apró 24 év az újabb költözöködő lakó újabbok nem hozott.

A gyakori költözöködők sokkal egészségesebbek is voltak mint az állandó itt lakók.

A fiatalok házasságkötésével már a püsztagarda lényét 1912 előtt nem kapta meg híreslegény.

Az olyan püsztagarda akinek 4-5 lánya volt és azokat mind híreslegény vette feleségül és ezt előkelőségnek tekintették.

Az olyan püsztagarda, akinek 1-2 lánya volt annak a híreslegény már nem is közzvuthe-tett mert az ilyen garadalány magasabb fokú életpart választott, és a híresfiút megvetette már népdal is volt az ilyenekről. esetenként

Az úradalmi eseményeknél is kiütött a karsztkü-lömbőség. Az úradalmi iparosok közt is ez volt. az úradalmi kovács, bogvár, kömmives, vincellér és egyéb foglalkozási ágazatokban is.

A foglalkozási ágazatban ilyen körös minősíténi püszkäre mint szentiván úgy, hogy az I ső volt a püsztagardia, II a csőz III a magtáros 4 ik az I ső gyaly béres II a szekeresbéres ismétana a szekeresbéresek és a gyalybéresek, itána a pásztorok, jüháiz, gühis, kamisz esordis. A konvenció földjára déköt is ebben a sorrendben osztották ki és így fertálypévet, és a konvenció gabonát, a bor járulékot. A piarista gardaságok minden húsvétra, búcsúra és karácsonyra s liter bort kaptak, ingyen is az elhullott állatok vagy a kényeset vagy ari állatok hústát kiosztották a családok között. A felfüvödött marhák, kegyebirkák és a sertésék hústát vagy az eltörött bébi villatokat is.

Ért a birtógardaságok nem tették, csak a piarista gardaságok, sőt még a gardaság gyümölestermését is kiosztották a családok között.

Ezeket a különjárulékok is minden egyes béres asszonynak évi 2 napra ingyen robotot kellett szolgálni, a terhes vagy a szoptató asszonyok nem kellett szolgálni.

Azokban volt olyan terhesanya, hogy önként elment de nem volt kötelező.

Az úradalmi béresek munka megosztása.

A béresek legterheesebb munkája a négyökrös szekeresbéres, és itána a gyalybéres, és itána a magtáros csőz, pásztorok, bojtárosok, bojtár nem kellett minden pásztornak mert tartott jó terelőkutyát, amely többet ért a bojtárnál. A munkában megrokkant öreg béres a gyermekei gondozására szorult. A gyermektelen vagy megrokkant öregbérest a piarista gardaságok a képességéhez képest kapott valamilyen könnyű foglalkozást, vagy a fergek ellenmérgezési is nem kellett vándor köldésbotot fogni

Béresék nevesora és fogheltkorai.

Radó Sándor püsztagarda. Somogy-szentimrei gardasági iskolát végzett, és öregnapjaira Gyölle községbe költözött és öregnapjaira Gyölle községbe költözött az egyetlen fiához, és rohold földet vásárolt. A felesége Bodó Julianna gyölle parasztlány volt. Szentivánban szolgált öregnapjaikig.

Kovács Andráis Gyölle püsztan garda volt és a tanult fiához költözött öregnapjaira Pécsre. Gardasági iskolát végzett, béres fiú volt és a felesége püsztagarda lánya volt.

Hidveg Ferenc gyakorló püsztagarda volt és Gyölle-szentpéteren és kis-püsztan sok lánya volt és a béreslegények feleségei lettek ő öregnapjaira. Attala községbe költözött az iparos vejéhez a saját házában 93 évesen élt Attalán.

Páner János gyakorló püsztagarda volt Kisberki Szalacska püsztan öregnapjaira Kisberkibe költözött asztalos fiához négy lánya volt és béres fiúhoz kerültek férjhez.

Szarka Mihály gyakorló püsztagarda Nagylukiban és öregnapjaira a saját házába költözött.

A három fia, és négy lánya mind iparos és vasműtások lettek és a lányok sem lettek béresék.

Oláh György püsztagarda, ő volt Szarka Mihály elődje 1915-ben hősi halált halt az orosz fronton.

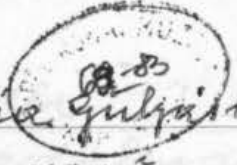
A három fia iparos és szellerek lettek.

A. Béresék nevesora

Kiss János	szekeresbéres,	felesége	Polecsák Rozália	
Kiss József	"	"	"	Bodó Borbála szellér
Király János	"	"	"	Vismaytignes "
Vati Vendel	"	"	"	Král Teréz béresék
Vati József	"	"	"	Schlitt Péter "
Polecsák István	"	"	"	Kalmar Erzsébet "
Büni János				Varga Julianna "

Milyen foglalkozásuk volt?

Erzsike Mihály	szekeres bires	neje Szabó Teréz	bires lány
Eszter Sándor	"	Weing Erzsébet	"
Gobos János	"	ismeretlen nevű	"
Szöke Mihály	"	Szabó Teréz	szellő
Horváth József	"	Tábori Katalin	bires lány
Táncos József	"	ismeretlen nevű	"
Nikós János	"	"	"
Nagy József	Tör. bires	"	"
Horváth István	sz bires	Glászovics Katalin	Júlia lány
Pinter Pál	gyalog bires	neje ismeretlen	"
Ramak József	"	Ricsovics Anna	bires lány
Eplensér György	Tsogyalog bires	Kalona Teréz	szülteink
Erzsike György	gyalog bires	Torma Anna	bires lány
Tóth József	"	Vyers Rozália	szellő lány
Fárekas József	"	ismeretlen	"
Ifland János	csősz	"	"
Somogyi Mihály	"	"	"
Horváth Mihály	csősz	Glászovics Katalin	bires lány
Görbicz István	"	Varga Júlia	"
Goldstein István	júlia sz	Gulyás Erzsébet	"
Henz Sándor	"	ismeretlen	"
Rüni István	"	Keller Erzsébet	sváb szellő lány
Hermann János	"	Róna Mária	bires lány
Köröngyi Vendel	"	ismeretlen	"
Keresztény József	magtáros	Papp Anna	kannász lány
Ejergő Mihály	kocsis	Törösök Teréz	Gulyás lány
Király István	"	Énkes Rozália	bires lány
Majer János	boznár	ismeretlen	"
Müller Antal	kovács	Szabó Anna	bires lány
Weber György	"	Klár Éva	sváb szellő lány
Geli Imre	boznár	ismeretlen	"
Sabian Gyula	"	"	"
Tábori Ferenc	kannász	Horváth Katalin	kannász lány
Papp Ferenc	"	Vinkó Korbála	szellő lány

Buzderi György kanász néje Tóth Rozália ^{Guljas lánya}
 Karsai János guljas " ismeretlen nevű
 Török Vendel " Dobos Rozália béres lánya
 Szabó János " Nőgrádi Katalin 97 béres lánya
 Blaisovic Pál kanász Mészáros csősz lánya
 Molnár János csordás Tar Anna szellő lánya
 Koch István kitérőstakarmányos Takács Erzsébet béres lánya
 Az úradalmi béresék nevéoraát azért állítottam össze,
 hogy a legnehezebb kitérők foglalkozait amelyik népfajta
 a szekeres is a gyabogó béres munkát milyen népréteg
 vállalta. A magyar is a szláv vállalták, a magyar
 kb 700 léka

A gazdasági vezetését a főiskolát végzők töltötték
 be pl ispan, kasznár, főintéző állást a zsidók töltöt-
 ték be. A gazdasági szakiskolát tulajdonképpen
 német és szláv nevék töltötték be.

A környéi pásztor, német, szláv és török nevék töltöt-
 ték be, mert a nehezebb munkát csak legfőképpen
 magyar karmazsánnak vállalták.

Az itt maradt török ivadékok kerültek a függő-
 séggel járó foglalkozait, hanem a földművespa-
 raszti életet szerették vállalni és itt az erőszá-
 kos termelészetükkel fogva módos parasztof lettek.

Ma azt lehet látni, hogy a gyabogós, és az igaz béres-
 sek közt igen ritkán találunk ilyeneket.

Voltak nagyszaladú törökök, ahonnan a nőül és
 folytatán elment úradalmi családok, itt is csak a
 pásztor és a csősz állást vállalták.

A csőz állást már a magyarok is elvették, érdelem
 szerint. Ahogy a környező úradalmak helyzetét kin-
 tetbe vesszük, tehát a magyar vezetés ezen a tere-
 sen tűnt ki. Tehát a felzárkózás előtt a nép
 feleslegek és a szegény minstelesek elhagykedése
 az úradalmak álltak nyitra, a lakás és a y.

család, és a megélhetés biztosítása terén.

Aminth fent említettem a főnri úradalmak jobb életet biztosítottak a családoknak, mert különben itt is az igényezett úradalmi vezetéktől is sok függött. A piaristák nem túrták meg a zsarnok vezetéket mert az egyéni magatartástól is sok függött a családok sorsától, mert voltak zsarnok erőszakos vezetékek, sőt olyanok is, hogy verték a szép lány lányokat. A piarista gazdaságban ilyen nem hallottam, hanem más főnri, hercegi, grófi, bárói, erceki és birtokukat kiadták zsidó birtokoknak, és az ilyenek zsarrot ták a birtok és a feleségeknek 10-15 napi évi robotot dolgoztattak le. sőt az ilyenek a bíró feleségeket cigánoknak is felhasználták. A piarista hitbizományi birtokon nem volt néprándorlás, hanem az előregedell bírók a közeli falvakba költöztek saját házukba, és kisföldbirtokot vásároltak az eladástól elment parasztoktól. Az úradalmi némbrajkné mármint lársz túlbonyomórásben tanítatta a fiát mesterségre és ő már nem engedte bírónek.

A magyar ságvárléren a téren is lemaradást mutatkozott. Még említésre méltó, hogy

Az I. sz. világháború elején a póttartalékos korrú hátonaköteleseket az állam felmentette a hadkötelezettség alól, és ezeknek nem kellett a frontra menni a tényleges korrúkat nem mentették fel. hanem Pál József princelle's mestert néholag behívták front kötelezettségre, és Papp Ferenc kána'szt is ezzel a jelmonddal, hogy kerüljél a háborúba és nem bor és disznó mert anélkül meglehetősen a háborút, hanem kerüljél anélkül nem, és ezeket 1914 novemberben behívták Pál szerbiában elment Papp Ferenc orosz hadifogságból gött hazra. összehittotta

Csepencei Sándor Dombóvár 1983. VII. 29. évi